

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Achaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

torisk beskrivning i sig, så mycket som en inbjudan för läsaren att medvetet delta i ickemänskliga konstellationer och särskilt öka förståelse för djur- och den materiella världen, enligt Moore.

För att låna språkbruk från Deleuze och *Logic of Sense* (1969), är *Gospel Jesuses* en händelsebok. Det händer oerhört mycket på varje sidas ”yta”, och läsaren inbjuds att låta sig föras iväg av svindlande teoretiska grepp, snarare än kastas ner i teorins ”djup”, där huvudfrågan övertydligt motiveras, förklaras, dissekeras. Som en evangelieforskare med fokus på Mark och korsfästelsescenen, och tillika vän av Gilles Deleuze som teoretisk överbyggnad för tolkning av dessa texter, uppskattar jag boken. Homilian träffar mitt hjärta. Men jag är redan frälst, och alltså alltid inom essäernas sfär. Den som anser sig vara utifrån gör sig väl att läsa långsamt och noga använda sig av fotnoterna, alltid och överallt.

Möjligen skulle en kunnat önska sig en inblick i Deleuzes teologikritiska perspektiv (”en vetenskap för det ickeexisterande”, som appendix till *Logic of Sense* säger), för att på så vis få ett meta-sammanhang att placera diskussioner om det ickemänskliga och affektivitet i NT. Men med tanke på den fart och fläkt som präglar boken är detta en mer av ett förslag för fortsatt samtal med läsningarna, än ett kritisk påpekande på bokens brist på innehållsrikedom.

Joel Kublin, Lunds universitet

PAUL J. SANDER

*Alternate Delimitations in the Hebrew and
Greek Psalters: A Theological Analysis*

FAT II/117, Tübingen: Mohr Siebeck, 2020, häftad, xiv + 277 sidor,
1025 kr, ISBN: 978-3-16-159421-2

De senaste åren har en förskjutning skett på ett antal områden inom forskningen på Psaltarens tillkomst. Från att ha dominerats av synkrona läsningar av framför allt den masoretiska texttraditionen, så som den presenterats i BHS, har olika aspekter av texttraderingens materialitet kommit att spela en allt större roll. En sådan förskjutning är att Psaltarens olika paratextuella inramningar har kommit att studeras mer

noggrant. William Yarchin har till exempel visat att endast 21 % av de medeltida hebreiska manuskripten indelar Psaltaren i 150 psalmer. En betydande segmenteringsvarians kan alltså konstateras, och det är denna varians som ligger till grund för Paul J. Sanders *Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters*.

Boken, som är en reviderad version av en avhandling vid Fordham University (under professor Harry Nasuti), fokuserar på den segmenteringsvarians som finns i relation till fyra intressanta fall. I linje med Yarchin används beteckningen "TR" när Sander talar om den traditionella segmenteringen (jfr BHS), och i boken ägnas ett kapitel åt varje fall. Efter det första inledningskapitlet fokuserar kapitel två på TR 9–10, kapitel tre på TR 114–115, kapitel fyra på TR 116 och kapitel fem på TR 147. Det sista kapitlet, kapitel sex, utgör en sammanfattning. Boken har också två appendix och tre index.

Sanders fokus är alltså på segmentering av psalmer, men han vill inte bara *kartlägga* variansen, utan dessutom resonera kring i vilken mån denna varians *påverkar* tolkningen av psalmerna, samt också ytterst *är ett uttryck för* en tolkning av dem: "As I hope to demonstrate, these delimitation differences ultimately stem from alternative possibilities of meaning contained within the respective texts themselves" (1). Sander inleder därför studien med att i introduktionskapitlet ge en översikt över forskning på TR 19 och TR 42, 43, där man ofta argumenterat för en uppdelning (i fallet TR 19) eller sammanläsning (i fallet TR 42, 43) baserat på en tolkning av innehållet. Samtida forskningsdiskussioner blir således exempel på att segmentering kan ha direkt teologisk signifikans: "Both instances force the interpreter to seek out new meanings for the texts" (13). Sander introducerar sedan några exempel på segmenteringsvarians i medeltida manuskript, Qumran och LXX och grundläggande forskning inom detta relativt nya fält (framför allt Jean-Marie Auwers och Yarchin). Här noterar Sander att han, till skillnad från tidigare studier, vill kritiskt diskutera olika segmenteringsalternativ i relation till varandra, samt resonera kring implikationer för frågan om "den kanoniska" Psaltarens utformning ("shaping").

Analyskapiteln är upplagda utifrån en relativt återkommande struktur (med viss variation). Efter en kort introduktion följer i varje kapitel en redogörelse för manuskriptunderlaget – hur ser variansen ut i framför allt de hebreiska och grekiska manuskripten? – och en redogörelse för forskning på de aktuella psalmerna. Sedan följer Sanders egen analys av psalmerna, en diskussion av möjliga innebördsförskjutningar då de antingen läses ihop eller läses som två distinkta kompositioner, en analys av den grekiska översättningen (mer specifikt de delar av den grekiska översättningen som i någon mån avviker från den hebreiska texten) samt en sammanfattning.

Vad kommer då Sander fram till? Det viktigaste bidraget i studien är att Sander framgångsrikt visar att det i samtliga studerade fall finns en betydande segmenteringsvarians i manuskripten. Han visar också hur samma manuskript kan ha flera parallella system (t.ex. en numrering som inte stämmer överens med den visuella indelningen av psalmerna), och för en rad intressanta resonemang kring möjliga förskjutningar i tematiker och teologiska betoningar beroende på om psalmer delats upp eller ej. Förändras till exempel bilden av Gud som kung respektive domare om TR 9 och 10 läses som en enda komposition eller två separata psalmer? Förändras beskrivningen av Guds makt över skapelsen om TR 147 delas upp i två delar? På båda dessa frågor svarar Sander ja, och återkommande visar han hur effekten av att läsa ihop psalmer blir att den beskrivna situationen kan antas vara densamma i psalmens alla delar: "delimitation normally elicits the expectation of a certain degree of literary integrity within a particular psalm" (240). Resonemangen kring huruvida de grekiska översättningarna förstärker eller försvagar olika möjliga kopplingar mellan psalmer är också intressant, och ofta övertygande. Här hade det dock varit värdefullt om Sander kartlagt om det också finns motsvarande skillnader i de hebreiska manuskripten, det vill säga om det föreligger textkritiska varianter som pekar åt samma håll.

Överlag är boken välskriven, med tydlig struktur, och utgör ett viktigt bidrag i ett relativt nytt forskningsfält. Boken har många förtjänster, samtidigt som det finns områden som kan förbättras.

En första observation är att det vid några tillfällen verkar som att de välskrivna och viktiga avsnitten som analyserar de medeltida manuskripten (Kennicott och de Rossi) är tillagda senare. Kapitel två inleds till exempel med att Sander säger att han ska börja med en forskningsöversikt, trots att den kommer först i sektion två, *efter* diskussionen av manuskripten. Framför allt förstärks detta intryck av att resultaten av manuskriptanalyserna är dåligt integrerade med de innehållsliga resonemangen. Här är det ibland som att analyserna inte gjorts, och det finns en omotiverad betoning på Leningradensis och den "kanoniska" Psaltaren, trots att Sanders annars framgångsrikt ifrågasätter en sådan term.

Ett område som kunde utvecklats gäller metod. Hur relaterar tolkningsstrategier till segmentering, och hur relaterar Sanders läsningar till olika hermeneutiska ingångar i olika tider? Är det till exempel självklart att en antik läsare skulle ha sökt släta över spänningar i en komposition? Visar inte de exempel vi har från andra templets tid istället att sådana spänningar inte nödvändigtvis sågs som problem? Även om den generella slutsatsen att paratextuell aktivitet påverkar tolkningen av texter är rimlig och väl formulerad finns en risk för anakronistiska tillämpningar när det gäller föreslagna tolkningar av enskilda psalmer. En dialog med faktiska tolkningar i de historiska sammanhang i vilka segmenteringarna återfinns hade varit givande, även om projektet då naturligtvis skulle blivit långt mer omfattande.

Eftersom Sander har som uttalat mål att relatera resultaten till forskningen på Psaltarens tillkomst hade en dialog med den så kallade kanoniska kritikens betoning på överskrifternas förmåga att överbrygga segmentering också varit intressant. Sander påvisar problemen implicit, men gör samtidigt för mycket av segmenteringen när han på sida 58 föreslår att "because of the separation of the texts, the contrasting treatments of this theme *cannot interact* with one another" (min kursivering). Huruvida psalmer kan läsas i ljuset av varandra kan knappas bara sägas vara en konsekvens av segmentering, utan i minst lika stor ut-

sträckning en konsekvens av hermeneutisk ingång, vilket psalmforskningen sedan Gerald Wilson visat med all tydlighet.

Slutligen kan påpekas att sekundärlitteraturen överlag lyser med sin frånvaro i Sanders egna psalmanalyser. Detta gäller inte minst Ps 147, där flera studier de senaste åren har diskuterat både segmentering och exeges. Alma Brodersens studie nämns till exempel i endast ett (sent tillagt?) stycke och används sedan inte alls.

Sammanfattningsvis är detta dock en mycket välskriven bok som på ett bra sätt visar vikten av att inte studera Psaltaren i abstraherad form, utan i dialog med faktiska manuskript. Förhoppningsvis blir detta en i raden av flera studier av Psaltarens segmentering. Sander har utan tvekan gett ett viktigt bidrag in i det fortsatta arbetet med att kartlägga och analysera Psaltarens paratextuella historia.

David Davage, Akademi för ledarskap och teologi

DAVID SATRAN

*In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint
in the Early Christian Academy*

Transformation of the Classical Heritage 58, Oakland, CA: University of California Press, 2018, inbunden, xvi + 230 sidor, 875 kr, ISBN: 978-052-02912-32

Gregorios undergörarens tal till Origenes (Oratio panegyrica in Origenem) kan knappast betraktas som en okänd text. Tvärtom finns den i en utmärkt grekisk utgåva med fransk översättning och fullödlig introduktion av Henri Crouzel, och blir ofta återopad i studier av Origenes, tvåhundralets kristna rörelse eller antikens utbildningsväsen. Trots denna flitiga användning är det få som försökt läsa och förstå talet på dess egna villkor, utan att ha en bestämd fråga som det förväntas erbjuda ett svar på. Det är för att tillgodose denna brist som David Satran ger sig på att analysera detta högtidstal som retorisk konstruktion, som intimt porträtt av relationen mellan en lärare och hans student, och som ett fönster mot antikens intellektuella kultur.

I debatten om talet verkligen ska tillskrivas Gregorios (ca. 213–270), biskop av Neocaesarea i Pontos, vägrar Satran att ta ställning mellan